

ГЛОСАРІЙ

- Автаркія** (грец. *autárkeia* – *самовдоволення*) – замкненість, самодостатність, намагання відмовитися від участі в міжнародному поділі праці та виробляти весь спектр товарів і послуг самостійно.
- Автократія** (грец. *avtós* – *сам*, *krátos* – *влада*) – політика, спрямована на національну економічну самозабезпеченість, відокремленість національної економіки від економік інших держав.
- Автономія** (грец. *avtos* – *сам* і грец. *voμos* – *закон*) – право на самоврядування у визначених межах, надане законом (конституцією) частині державної території. Автономна територіальна одиниця самостійно вирішує питання, віднесені до її компетенції центральною владою.
- Агресія** (фр. *aggressif* – *нападник, войовничий*) – усі види та форми незаконного, з огляду на статус ООН, збройного нападу та застосування сили однією державою чи групою держав щодо суверенітету, територіальної або політичної незалежності іншої країни, народу.
- Альтернат** (від лат. *alterno* – *чергую, змінюю*) – правило, згідно з яким в екземплярі міжнародного договору, призначеного для даної договірної сторони, назва цієї сторони в загальному переліку сторін, підписи її уповноважених, печатки, а також текст договору мовою держави даної сторони ставляться на першому місці та для підпису залишається місце з лівого боку або зверху, якщо підписи розміщуються один над другим.
- Анклав** (фр. *enclave* – від лат. *inclavare* – *закривати на ключ*) – частина території однієї держави, що повністю оточена сухопутною територією іншої держави або держав.
- Анексія** (лат. *annexio* – *приєднання*) – насильницьке приєднання державою території іншої держави.
- Апартеїд** (на африк. мові *apartheid* – *роздільне проживання*) – міжнародний злочин, направлений проти людства, політика расової сегрегації, дискримінації та гноблення, яка проводилася урядом ПАР щодо корінного африканського та іншого неєвропейського населення до початку 90-х рр. ХХ ст.
- Апатрид** – особа без громадянства, тобто особа, що не має громадянства будь-якої держави; правове становище апатридів визначається законодавством держави перебування і, за деякими винятками, прирівнюється до правового статусу власних громадян.
- Асамблея** – 1) державний або керівний орган будь-якої міжнародної організації (наприклад Генеральна Асамблея ООН); 2) збори тієї чи іншої державної або міжнародної установи, прихильників певного громадського руху.

Асиміляція (від лат. *assimilatio* – *уподібнення*) – процес поглинання одного етносу іншим.

Асоційоване членство – неповне, часткове членство держави, громадської організації, особи або соціальної групи в об'єднанні, що часто обмежується статусом спостерігача.

Аташе (фр. *attaché* – *прикріплений*) – ранг співробітника дипломатичного представництва та відомства закордонних справ або особа, що відає певними питаннями у дипломатичній місії (аташе з питань культури, військовий аташе)

Біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Біпатрид – особа, що є громадянином одночасно двох або більше держав.

Віза (фр. *visa* від лат. *visus* – *побачений*) – етикетка (відмітка чи позначка) в паспортному документі, що оформлена уповноваженими державними органами України та є дозволом на в'їзд особи на її територію на зазначений у ній строк або на транзитний проїзд через її територію протягом відповідного строку.

Вірча грамота (лат. *litterae credentiales*) – документ, за допомогою якого здійснюється акредитація дипломатичного представника. Засвідчує показний (дипломатичний) характер місії і особи дипломатичного представника.

Визнання – акт, яким держава визнає нову державу або новий уряд іншої держави.

Внутрішні води – розташовані в межах державної території озера, річки, канали, внутрішні моря, затоки, бухти та лимани, які мають ширину проходу, меншу за 24 морські милі, або частини морських вод з більшою шириною проходів, якщо вони історично належать даній державі.

Геноцид (от греч. *γένος* – *рід, племя* та лат. *caedo* – *вбиваю*) – міжнародний злочин, що здійснюється з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку.

Геополітика (від грец. *γη* – *земля* + *πολιτική* – *мистецтво управління державою*) – одне з фундаментальних понять військової, політичної географії, географії світового господарства та теорії міжнародних

відносин, характеризує місце і конкретно історичні форми впливу територіально-просторових особливостей розташування держав чи блоків держав на локальні, регіональні, континентальні або глобальні міжнародні процеси.

Глобалізація – це процес інтернаціоналізації та інтеграції світової спільноти, який відображає якісно новий стан просторових взаємозв'язків у політиці, економіці, екології, культурі, ідеології тощо.

Глобалізм (від лат. *globus* – *шар*) – це вища стадія інтернаціоналізації та інтеграції світової економіки, система абсолютної економічної і політичної влади нових глобальних монополістичних корпорацій, які вийшли з-під контролю націй держав свого походження і базування, маневрують фінансовим капіталом і посилюють експлуатацію багатьох країн і регіонів.

Громадянство – політичний зв'язок особи і держави, що припускає той або інший ступінь участі особи в управлінні справами держави і суспільства: участь у виборах, референдумах, сплату податків та ін.

Держава – первинний та основний суб'єкт міжнародного права, а також учасник міжнародних відносин. Держава є поєднанням трьох елементів: певної території, населення, що на ній проживає, та політичної організації (влади).

Делімітація кордонів (лат. *delimitatio* – *встановлення меж*) – договірне встановлення лінії державного кордону, що здійснюється за картами, як правило, великомасштабними, із детальним зображенням на них рельєфу, гідрографії, населених об'єктів.

Демаркація кордонів (лат. *demarcatio* – *розмежування*) – визначення та позначення ліній державного кордону на місцевості відповідно до договорів про делімітацію кордону та доданих до них карт і описів.

Денонсація міжнародного договору (фр. *denoncer* – *розривати*) – засіб припинення дії двостороннього міжнародного договору або виходу із багатостороннього міжнародного договору в порядку та строки, обумовлені в такому договорі.

Депозитарій (від лат. *depositarium* – *сховище*) – хранитель оригінального тексту багатостороннього міжнародного договору та всіх документів, що до нього належать (заяв, застережень, ратифікаційних грамот, документів про денонсацію та інше).

Депортація (лат. *deportatio* – *вигнання, висилка*) – примусова міграція, виселення.

Де-юре (лат. *de jure*) – юридично, за правом, формально.

Де-факто (лат. *de facto*) – фактично.

Джентльменська угода (*gentleman agreement*) – усна дипломатична угода без будь-яких письмових доказів.

Діаспора (від грецьк. *διασπορά* – розсіяння) – розселення значної частини народу поза межами своєї країни чи етнічної території.

Дипломатія – офіційна діяльність глав держав і урядів, відомств закордонних справ, дипломатичних представництв та інших органів зовнішніх зносин з реалізації цілей і завдань зовнішньої політики держави, а також захисту прав та інтересів держави, її установ і громадян за кордоном. Дипломатія є одним із найважливіших засобів здійснення зовн. політики держави.

Економічна зона – 200-мильна морська смуга, яка прилягає до територіальних вод держави, відкрита для вільного судноплавства, але заборонена для будь-якої господарської діяльності з боку інших країн без спеціального дозволу (ліцензії).

Екстериторіальність – повний імунітет, тобто звільнення від юрисдикції будь-якої держави на тій підставі, що відповідна особа (або установа) вважається начебто такою, що знаходиться на території держави, громадянство (або національність, якщо мова йде не про фізичних осіб) якої вона має.

Екстрадиція (фр. *extradition* від лат. *ex* – з, *pоза* + *traditio* – передача) – передача злочинців державою, на території якої він знаходиться, іншій державі на вимогу останньої з метою притягти злочинця до кримінальної відповідальності або виконання вироку, що набрав чинності.

Еміграція (лат. *emigratio* – виселення, переселення) – виїзд за межі країни на постійне проживання.

Етнос (від грец. *ethnos* – народ, група, плем'я) – це усталена спільність людей, що історично склалася на певній території та позначена спільністю мови, культури, побуту, психічного складу, єдністю етнічної самосвідомості, зафіксованій у самоназві.

Етнонім – самоназва мовної спільності людей, яка визнається кожним її представником.

Імміграція (лат. *immigro* – вселяюся, в'їжджаю) – в'їзд до країни на постійне проживання.

Імплементация (лат. *impleo* – наповнюю, виконую) – процес входження норм міжнародного права в національне законодавство.

Імунітет держави – принцип міжнародного права, що витікає з державного суверенітету і означає певні виключення з міжнародно-правових зобов'язань.

Квазідержава – державоподібне утворення, яке не має державного

суверенітету, але виступає в якості самостійного, хоча й в обмеженому ступені, учасника міжнародно-правових відносин.

Меморандум – дипломатичний документ відповідної держави, в якому докладно викладається фактичний бік міжнародного питання, робиться аналіз тих або інших положень, наводяться обґрунтування позиції держави.

Міграція – переміщення населення між населеними пунктами, пов'язане зі зміною постійного місця проживання.

Мораторій – відкладення на певний строк виконання державою своїх міжнародно-правових зобов'язань.

Нота – документ дипломатичної переписки; офіційне дипломатичне звернення уряду однієї держави до уряду другої.

Нотифікація (лат. *notificare* – *сповіщаю, роблю відомим*) – офіційне повідомлення міністерством зовнішніх справ, дипломатичним (консульським) представництвом, міжнародною організацією або її посадовою особою шляхом направлення ноти або іншого документа, в якому викладається точка зору держави з певного питання, повідомляється про будь-які політичні або правові факти чи події.

Нунцій (від лат. *nuntius* – *вісник*) – дипломатичний представник Ватикану.

Оптация (від лат. *optatio* – *бажання*) – один із способів набуття та припинення громадянства, що полягає у виборі громадянства при зміні державної належності території.

Парафування договору (від франц. *paraphe* – *розчерк, скорочений підпис*) – попереднє підписання договору, міжнародного (або окремих його статей) ініціалами уповноважених осіб, що брали участь у його розробці.

Персона грата (лат. *persona grata* – *бажана особа*) – особа, кандидатура якої в якості дипломатичного представника в якій-небудь державі прийнята урядом цієї держави.

Персона нон грата (лат. *persona non grata* – *небажана особа*) – дипломатичний представник, який не користується довірою з боку уряду тої чи тої держави, куди він призначається, або той, що втратив довіру і підлягає відкликанню.

Посол – голова дипломатичного представництва найбільш високого в протокольному відношенні рівня.

Преамбула (від лат. *praeambulare* – *«те, що передує»*) – вступна частина міжнародного договору.

Протокол – офіційний документ (нерідко додаток до основного договору), за допомогою якого міжнародний договір доповнюється або уточнюється.

Пролонгація міжнародного договору (від лат. *prolongare* – *подовжувати*) – продовження дії договору, що здійснюється до моменту закінчення строку його дії з метою забезпечення його безперервності.

Ратифікаційна грамота (лат. *ratificatio* від *ratus* – *вирішений, затверджений* + *facere* – *робити*) – документ, що підтверджує ратифікацію міжнародного договору відповідним органом держави (парламентом).

Регламент – порядок ведення засідань, зборів, конференцій, сесій і з'їздів представницьких органів; сукупність правил, що регулюють роботу установи, державної або громадської організації; назва деяких актів міжнародних конференцій і конгресів (Віденський регламент 1815 р.).

Репарація (від лат. *reparatio* – *відновлення, відбудова*) – форма міжнародно-правової відповідальності за шкоду, що заподіяна суб'єкту міжнародного права в результаті міжнародного правопорушення.

Репатріація (від лат. *repatriate* – *повернення на батьківщину*) – повернення в країну громадянства, постійного проживання або походження тих осіб, які опинилися через певні обставини на території інших держав.

Репресалії (від лат. *repressalial* – *утримувати, зупиняти*) – правомірні примусові дії держави, спрямовані на відновлення своїх прав, що порушені іншою державою, але без застосування сили або погрози її застосування.

Реституція (лат. *restitutio* – *відновлення*) – повернення майна, неправомірно захопленого та вивезеного однією із воюючих держав із території іншої держави, що 39 є воєнним противником.

Реторсія (лат. *retosio* – *зустрічна дія*) – правомірні примусові дії держави, що здійснюються у відповідь на недружній акт іншої держави, наприклад, що піддав дискримінації фізичних або юридичних осіб першої держави.

Рецепція (від лат. *receptio* – *прийняття*) – це текстуальне повторення нормотворчим органом держави змісту міжнародно-правової норми в статті нормативно-правового акта. Звернення до рецепції може мати різні мотиви: від бажання повторити вдале формулювання статті міжнародно-правового акта до прагнення продемонструвати щонайповніше дотримання прийнятого міжнародного зобов'язання.

Сатисфакція (від лат. *satisfactio* – *задоволення*) – форма міжнародно-правової відповідальності, на підставі якої держава-порушник надає задоволення державі, що постраждала.

Сегрегація (від лат. *segregatio* – *відділення*) – політика відокремленого проживання різних рас, етносів або каст та практика створення резервацій, гетто та ін.

Статус-кво (лат. *status quo*) – становище в будь-якій сфері міжнародних відносин або у взаєминах держав, що існувало в будь-який час у минулому.

Субституція (від лат. *substituo* – ставлю замість, передаю взамін) – форма міжнародно-правової відповідальності держав (різновид реституції), що представляє собою заміну неправомірно знищеного або ушкодженого майна, будівель, транспортних засобів, художніх цінностей, особистого майна тощо.

Табула раса (лат. *tabula rasa* – вискоблена (чиста) дошка) – концепція, на підставі якої держава- правонаступник не обтяжена жодними зобов'язаннями свого попередника перед іншими державами.

Територіальні води – морський 12-мильний пояс, що прилягає до узбережжя чи внутрішніх вод держави. У першому випадку відстань відраховується від лінії найбільшого відпливу. Зовнішні межі територіальних вод вважаються державним кордоном на морі.

Хартія (від грец. – *аркуш папірусу*) – правовий акт, що не має обов'язкової сили, за змістом майже завжди є декларацією і формулює загальні принципи й цілі будь-яких міжнародних домовленостей.